



LAReS

Lowlands
Archaeological
Research
Service

Een nieuwbouw aan de Collegestraat te Herentals Archeologienota

E.N.A. Heirbaut
C. Dockx



Colofon

Titel: Een nieuwbouw aan de Collegestraat te Herentals. Archeologienota.

Auteur: Elly N.A. Heirbaut & C. Dockx

Grafische illustraties/GIS: Elly N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LAReS-rapport 148

Projectleider/veldwerkleider: Elly N.A. Heirbaut

Uitvoerder: LAReS, Lowlands Archaeological Research Service

Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

Publicatiedatum: december 2018

Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1771-1778)

© LAReS. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

LAReS aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

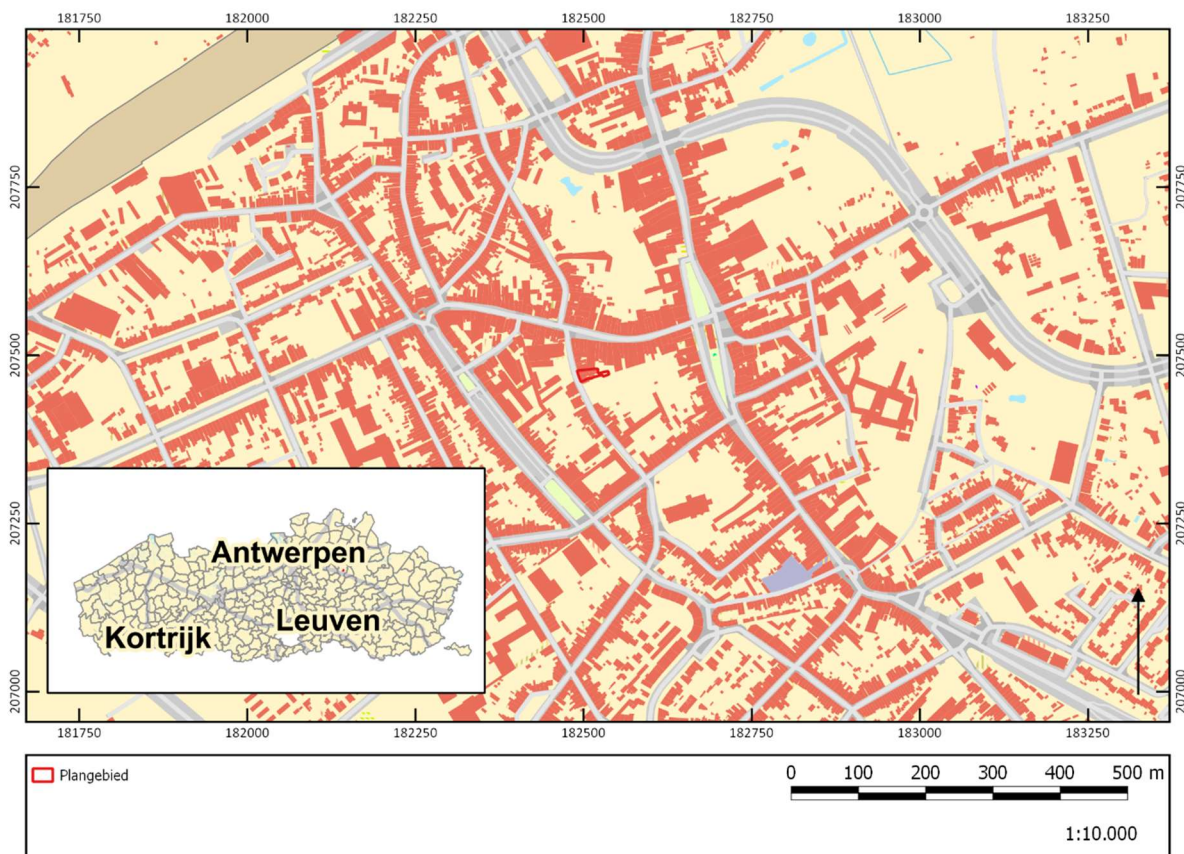
Deel I. Verslag van resultaten

Inhoudstafel

1 INLEIDING	4
1.1 RANDVOORWAARDEN	5
1.2 TECHNISCHE FICHE/ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	6
2 VRAAGSTELLINGEN	7
3 METHODIEK VAN HET ONDERZOEK	8
3.1 ONDERZOEKSMETHODIEK	8
3.2 RAPPORTAGE EN AFBEELDINGEN	9
4 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANE WERKZAAMHEDEN	10
4.1 BESTAANDE TOESTAND	10
4.2 NIEUWE TOESTAND	15
5 ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK	19
5.1 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS	19
5.2 HISTORISCHE BRONNEN	19
5.3 CARTOGRAFISCHE BRONNEN	21
5.4 LUCHTFOTOGRAFIE	25
5.5 GEO(MORFO)LOGIE EN BODEM	27
5.5.1 DIGITAAL HOOGTEMODEL VLAANDEREN II	27
5.5.2 TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART	29
5.5.3 QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART	29
5.5.4 BODEMTYPE	29
5.5.5 POTENTIËLE BODEMEROSIE EN BODEMBEDEKKING	29
5.6 ARCHEOLOGISCHE BRONNEN	31
6 SYNTHESE	34
6.1 SYNTHESE VOOR GESPECIALISEERD PUBLIEK	34
6.1.1 SAMENVATTING VAN DE ONDERZOEKSRESULTATEN EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	34
6.1.2 IMPACT VAN VROEGERE EN GEPLANE WERKEN	35
6.1.3 POTENTIEBEPALING, KENNISVERMEERDERINGSPOTENTIEEL EN AANBEVELING	36
6.2 SYNTHESE VOOR NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK	37
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	39
GERAADPLEEGDE WEBSITES	39
LIJST VAN FIGUREN	40

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de Collegestraat nummers 7, 9 en 11, binnen de historische stadskern van Herentals in de provincie Antwerpen. Het omvat twee percelen die een gezamenlijke oppervlakte hebben van 481 m². Het terrein is momenteel bebouwd door drie oude gezinswoningen. De woning met huisnummer 11 heeft achteraan nog een tuin met een bijgebouw. De opdrachtgever plant de bestaande gebouwen te slopen en een nieuw appartementsgebouw met ondergrondse parkeergarage op te trekken (fig. 1).



Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©LARES

Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een bekrachtigde archeologienota naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunning. Het onderzoek (projectcode 2018L35) werd uitgevoerd door twee archeologen, waarvan één erkend archeoloog, conform de Code van Goede Praktijk. Onderhavige archeologienota bestaat uit twee delen: een verslag van de resultaten van het vooronderzoek (deel I) en het daaruit voortvloeiende programma van maatregelen (deel II).

Het onderzoek omvat in de eerste plaats een bureauonderzoek. Hierbij wordt nagegaan welke mogelijke archeologische en cultuurhistorische waarden zich binnen het projectgebied bevinden. Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geëvalueerd in hoeverre er voldoende informatie voorhanden is om tot bovengenoemde doelstelling te bekomen, of dat er bijkomend vooronderzoek in een andere vorm (al dan niet met bodemingreep) noodzakelijk is.

Het verslag van de resultaten van het vooronderzoek omvat naast deze inleiding nog vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 2 worden de vraagstellingen die voor dit onderzoek relevant zijn, opgesomd. Deze vraagstellingen zullen in hoofdstuk 6 beantwoord worden, in zoverre als mogelijk op basis van de resultaten van het vooronderzoek. De gehanteerde werkwijze en onderzoeksstrategie worden in hoofdstuk 3 beschreven. Hier wordt ook de gemaakte selectie inzake bronnen verantwoord (cf. de Code van Goede Praktijk, par. 12.5.2.1). De geplande werkzaamheden worden in hoofdstuk 4 beschreven. Hierbij is van groot belang dat duidelijk wordt in hoeverre de werken impact zullen hebben op het (eventueel aanwezige) bodemarchief. Hoofdstuk 5 vormt de weerslag van de resultaten van het bureauonderzoek (*assessment*), gebaseerd op een exhaustieve studie van het beschikbare kaartmateriaal, de historische en archeologische bronnen. In dit hoofdstuk wordt geëvalueerd wat de archeologische potentie van het plangebied is. In hoofdstuk 6 wordt een synthese gevormd op basis van het *assessment*, waarin de onderzoeksvragen beantwoord worden, en wordt ook geïnformeerd over de eventuele kennisvermeerdering die het plangebied kan opleveren. Verder wordt nagegaan in hoeverre de eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden aangetast kunnen/zullen worden door de geplande werkzaamheden. Het eerste deel wordt afgesloten met de bibliografie en bijlagen. Het tweede deel omvat een gemotiveerd advies omtrent het vervolgtraject (programma van maatregelen).

1.1 Randvoorwaarden

nvt

1.2 Technische fiche/administratieve gegevens

Naam site	Collegestraat 7/9/11	
Ligging	2200 Herentals, Collegestraat	
Kadastrale gegevens	Herentals, 1 ^{ste} afdeling, sectie F, perceelnummers 335f2 en 335c2.	
Bounding Box	X	Y
	182416.029082	207526.277289
	182609.704083	207526.277289
	182416.029082	207414.755414
	182609.704083	207414.755414
Onderzoek	Archeologisch en geschiedkundig bureauonderzoek	
Projectcode	2018L35	
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut, LAReS Caroline Dockx, LAReS	
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162	
Nummer wettelijk depot	Niet van toepassing	
Termijn	december 2018	
Geplande ingreep	- sloop van de bestaande bebouwing en verhardingen - het optrekken van een appartementsgebouw met ondergrondse parkeergarage	
Totaal oppervlakte plangebied	ca. 481 m ²	
Totaal oppervlakte geplande ingreep	ca. 481 m ²	
Geldende wetgeving en voorwaarden	Het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft is gelegen in een archeologische zone en bedraagt 300 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013.	
Randvoorwaarden	zie paragraaf 1.1	
Doelstelling	Het doel van deze archeologienota is om via de tot op heden beschikbare bronnen (bureauonderzoek) na te gaan wat het archeologische potentieel van het projectgebied is, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief, en hoe hiermee dient omgegaan te worden.	
Thesaurus	Archeologienota, bureauonderzoek	

2 Vraagstellingen

In het kader van dit bureauonderzoek zijn van tevoren enkele vragen geformuleerd waarop het onderzoek antwoord tracht te vinden.

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op? Welke onderzoeksstrategie moet toegepast worden in het uitgesteld traject?

3 Methodiek van het onderzoek

3.1 Onderzoeksmethodiek

Om na te gaan of er archeologische en cultuurhistorische waarden in het plangebied aanwezig zijn en om een antwoord te kunnen geven op de in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn verschillende soorten bronnen geraadpleegd, die in hoofdstuk 5 besproken zullen worden (*assessment*). De meeste bronnen zijn online beschikbaar gesteld door de Vlaamse Overheid.

Om de fysische geografie van het projectgebied te onderzoeken zijn de bodemkaart, bodembedekkingskaart, erosiegevoeligheidskaart, tertiair geologische kaart en quartair geologische kaart geraadpleegd. Deze zijn online te raadplegen in de databases van Geopunt Vlaanderen (www.geopunt.be) en in de Databank Ondergrond Vlaanderen (www.dov.vlaanderen.be).

Om een beeld te krijgen van de historische (landschaps)ontwikkeling van het plangebied zijn de beschikbare historische en topografische kaarten geraadpleegd. De georeferende historische kaarten, dit zijn de kaart van Frickx (1712), de kaart van de Ferraris (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de kadasterkaart van Popp (1842-1879) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854), kunnen online geraadpleegd worden via het Geoportaal Onroerend Erfgoed (www.geo.onroerenderfgoed.be).

De kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw is voor dit gebied niet beschikbaar. Op dezelfde website zijn ook verschillende 20^e- en 21^e-eeuwse luchtfoto's te raadplegen. Daarnaast is gebruik gemaakt van ander historisch kaartmateriaal, o.a. uit de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, dat is in te zien via de website van Cartesius (www.cartesius.be). Voor de historische bronnen is gebruik gemaakt van de inventaris onroerend erfgoed en van schriftelijke bronnen. De combinatie van historische bronnen, historische kaarten, topografische kaarten en luchtfoto's zorgt ervoor dat de ontwikkeling van het projectgebied en de ruimere omgeving vanaf de 18^e eeuw tot het heden goed in beeld gebracht kan worden.

Om ook zicht te krijgen op de perioden vóór de 18^e eeuw is onderzocht of er zich in en/of nabij het plangebied archeologische resten in de ondergrond bevinden of reeds zijn onderzocht. Om dit te kunnen bepalen, zijn voornamelijk de online beschikbare gegevens geanalyseerd. Hierbij is in eerste instantie de database van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI; www.cai.onroerenderfgoed.be) bevraagd. Hierbij moet opgemerkt worden dat de CAI niet volledig is en geen garantie biedt op de aanwezigheid of afwezigheid van een eventuele archeologische site. Ook is www.inventaris.onroerenderfgoed.be geraadpleegd voor het plangebied en de ruimere omgeving. Verder werd ook de lokale heemkundige vereniging gecontacteerd om eventuele ontbrekende informatie aan te vullen. Via het Erfgoedhuis Kortenberg vzw is aanvullende informatie ontvangen. Dit is verder in dit rapport verwerkt.

Naast het onderzoek naar de historische ontwikkeling van het gebied en de reeds

gekarteerde archeologische vindplaatsen, dienen ook de geplande werkzaamheden en de (eventueel) hierbij horende verstoringen in kaart gebracht te worden. De beschrijvingen gebeuren op basis van de plannen en schetsen die de opdrachtgever ter beschikking heeft gesteld (hoofdstuk 4). Hiertoe behoren de plannen van en informatie over de bestaande bebouwing ("bestaande toestand") en de bouwtekeningen van het te realiseren project ("nieuwe toestand").

Op basis van alle beschikbare gegevens is tenslotte een conclusie getrokken omtrent de kans op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed met een groot potentieel tot kennisvermeerdering, en de eventuele intactheid van een al dan niet aanwezige archeologische site (hoofdstuk 6). Hieruit vloeit een advies omtrent eventuele vervolgstappen die genomen moeten worden.

3.2 Rapportage en afbeeldingen

De indeling in hoofdstukken is reeds eerder beschreven. Wat betreft de afbeeldingen die in deze archeologienota zijn opgenomen, geldt dat zij alle zijn afgebeeld op klein formaat omwille van de opmaak van de tekst. In bijlage zijn de beschikbare plannen opgenomen.

De kaarten die gemaakt zijn op basis van de beschikbare bodemkaarten, luchtfoto's en CAI zijn zoveel mogelijk op eenzelfde schaal vervaardigd (zie ook figurenlijst). Omwille van de duidelijkheid (vb. situeren van het plangebied ten opzichte van de omringende omgeving) kan hiervan afgeweken zijn. Historische kaarten zijn op een andere schaal gemaakt om zo ook zicht te geven op een groter gebied, of juist in te zoomen op details.

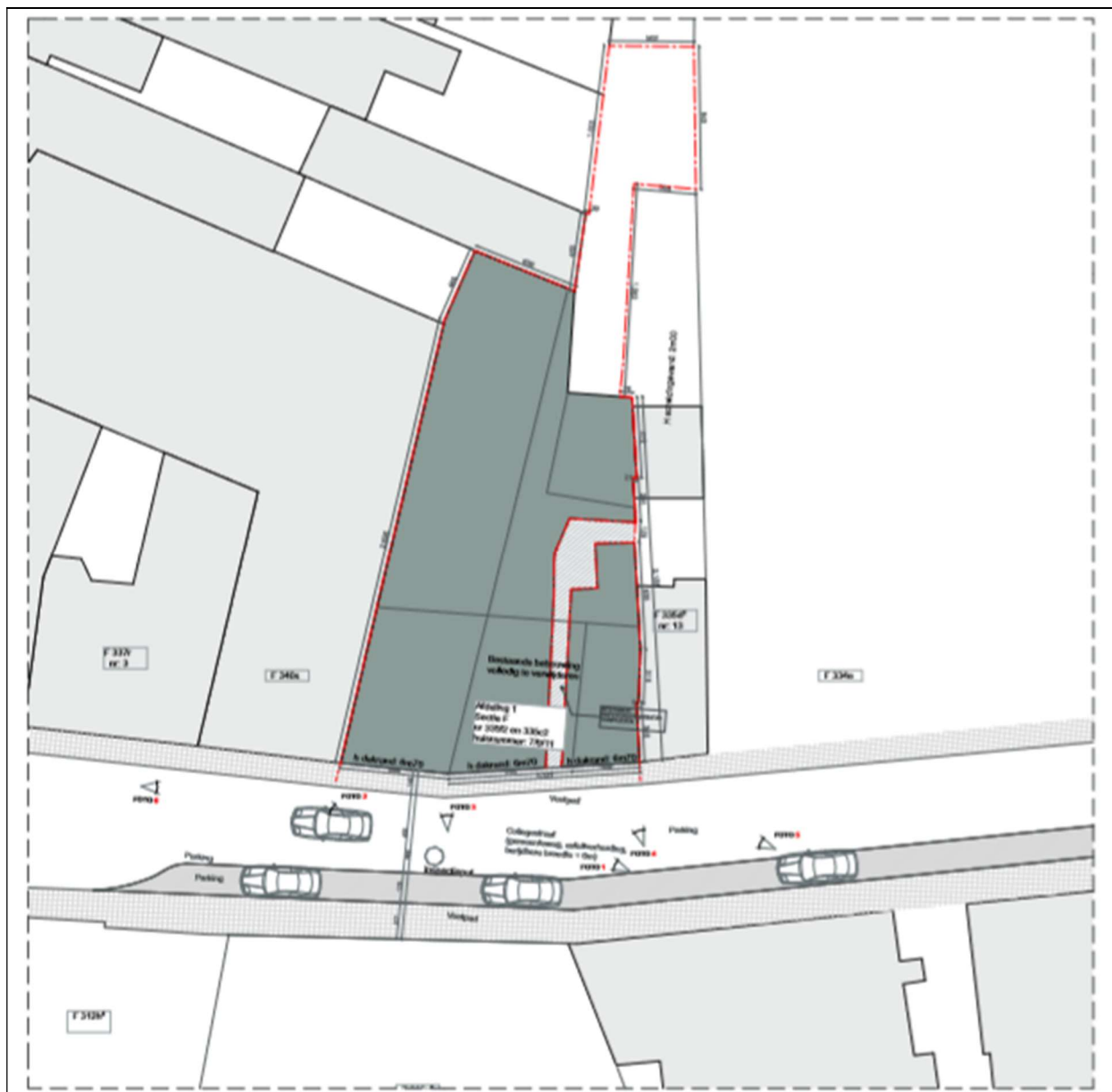
De in deze archeologienota opgenomen informatie en plannen zijn vermeld met toezegging van de opdrachtgever.

4 Beschrijving van de geplande werkzaamheden

4.1 Bestaande toestand

Het plangebied bestaat uit twee percelen waarop zich drie woningen bevinden. De totale oppervlakte van het terrein bedraagt 481 m². Op perceel 335f2 bevinden zich twee woningen en op perceel 335c2 bevindt zich één woning met achteraan een bijgebouw en een tuin (fig. 2 t.e.m. 5).

Van deze woningen zijn geen bouwplannen meer beschikbaar. Om die reden is er een intensief locatiebezoek geweest, waarbij zeer veel foto's zijn gemaakt om de huidige toestand goed te kunnen documenteren. De aanwezige kelders en trapgaten naar de kelders zijn ook op plan aangeduid (fig. 2b). Hoewel alle gebouwen een sterk vervallen indruk maken, kan toch vastgesteld worden dat deze gebouwen nog niet heel erg oud zijn; het onderzoek naar de luchtfoto's heeft uitgewezen dat deze bebouwing er al stond in 1971.



Figuur 2a. Inplantingsplan bestaande toestand.



Figuur 2b. Inplantingsplan bestaande toestand met aanduiding van de locatie van bestaande kelders en keldertrappen.

Huisnummer 7 is voor een groot deel onderkelderd, aan de voorkant van de woning. Langs de oostkant van de woning is het trapgat voorzien, dan reeds vanaf diep in de woning begint. Het gaat om een volwaardige kelder met een rond plafond, die tot een diepte van minstens 2 m onder het straatniveau is uitgegraven. In deze kelder zijn meerdere leidingen voorzien die langs het plafond doorlopen naar achter (fig. 3a). Huisnummer 7 heeft dan wel een aparte voordeur, op ongeveer 7 m achter de voorgevel komt het gebouw uit op dezelfde opengewerkte koer (fig. 3c) als huisnummer 9 (waar het ijssalon “De Festival” eertijds zat). Het huisgedeelte van huisnummer 7 loopt nog wel iets verder naar achter, maar na ongeveer 11 m achter de voorgevel begint een ruimte die de breedte van beide huisnummers overspant en in functie van het ijssalon was ingericht (fig. 3d).



Figuur 3a. Situatiefoto's van de kelder van huisnummer 7 (2x links) en het trapgat naar de kelder (rechts).



Figuur 3b. Zicht op het voorste gedeelte (straatkant) van huisnummers 7 en 9 (boven), en de binnenkant langs de straatkant van huisnummer 9 (onder).



Figuur 3c. Zicht op de opengewerkte koer achter huisnummer 9 en het huisgedeelte van huisnummer 7.



Figuur 3d. Grote ruimte van het ijssalon (foto's genomen vanaf binnenkomst naar het noorden, vervolgens met de klok mee naar het zuiden).

Hoewel er geen bouwplannen zijn, kan op basis van de terreininspectie ingeschat worden dat voor het bouwen van deze ijssalon, en het aanleggen van alle nutsvoorzieningen zoals elektriciteit, riolering voor WC en regenwaterafvoer, wateraanvoer etc. de bodem al sterk geroerd zal zijn. Bovendien is het ijssalon uitgevoerd in een stalen constructie, waarvoor stevige funderingen zullen moeten zijn aangebracht.

Langs de zuidelijke grens van het gebouw huisnummer 9 is een poortje aanwezig dat via een kleine doorgang uitgeeft op een sterk verwilderd, klein binnenplaatsje achter woning huisnummer 11. Deze hele koer is verhard.



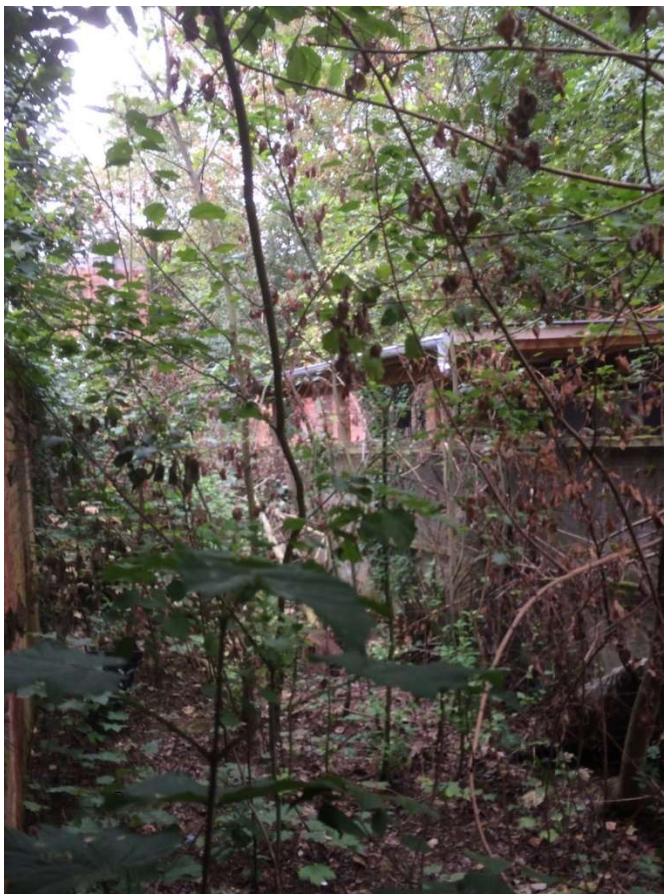
Figuur 3e. Doorgang tussen huisnummer 9 en 11, wat uitgeeft op een binnenplaatsje achter huisnummer 11.



Figuur 4. Bovenaan: zicht op straatkant woning huisnummer 11; onder: kelder.

Huisnummer 11 is een zeer kleine woning, waarin ook een kelder aanwezig is. Deze bevindt zich ongeveer halverwege de woning en neemt de volledige breedte in (fig. 4). Via een trapgat is de kelder bereikbaar. De hoogte van de kelder is ongeveer 2 m onder het straatniveau. Kabels en leidingen lopen ook doorheen deze kelder vanaf de straatkant. De aanwezigheid van de kelder en de vergravingen in functie van het aanleggen van kabels en leidingen maken dat een groot deel van dit perceel ook reeds verstoord is. Het is niet mogelijk in te schatten in welke mate de bouw van het huis en het aanleggen van de koer de bodem achter de kelder heeft verstoord.

Tenslotte hoort er nog een strook helemaal achter de ijssalon en de woning bij het plangebied. Ook dit stuk is verhard en sterk verwilderd met planten die door de voegen van de klinkers opschieten (fig. 5).



Figuur 5. Uiterste achterste stuk van het plangebied, gezien vanaf de straatkant.

4.2 Nieuwe toestand

De opdrachtgever wenst een appartementsgebouw op te trekken met een ondergrondse parkeergarage en achterliggende tuinen (fig. 6). Hierom zullen eerst alle bebouwingen en verhardingen gesloopt worden.

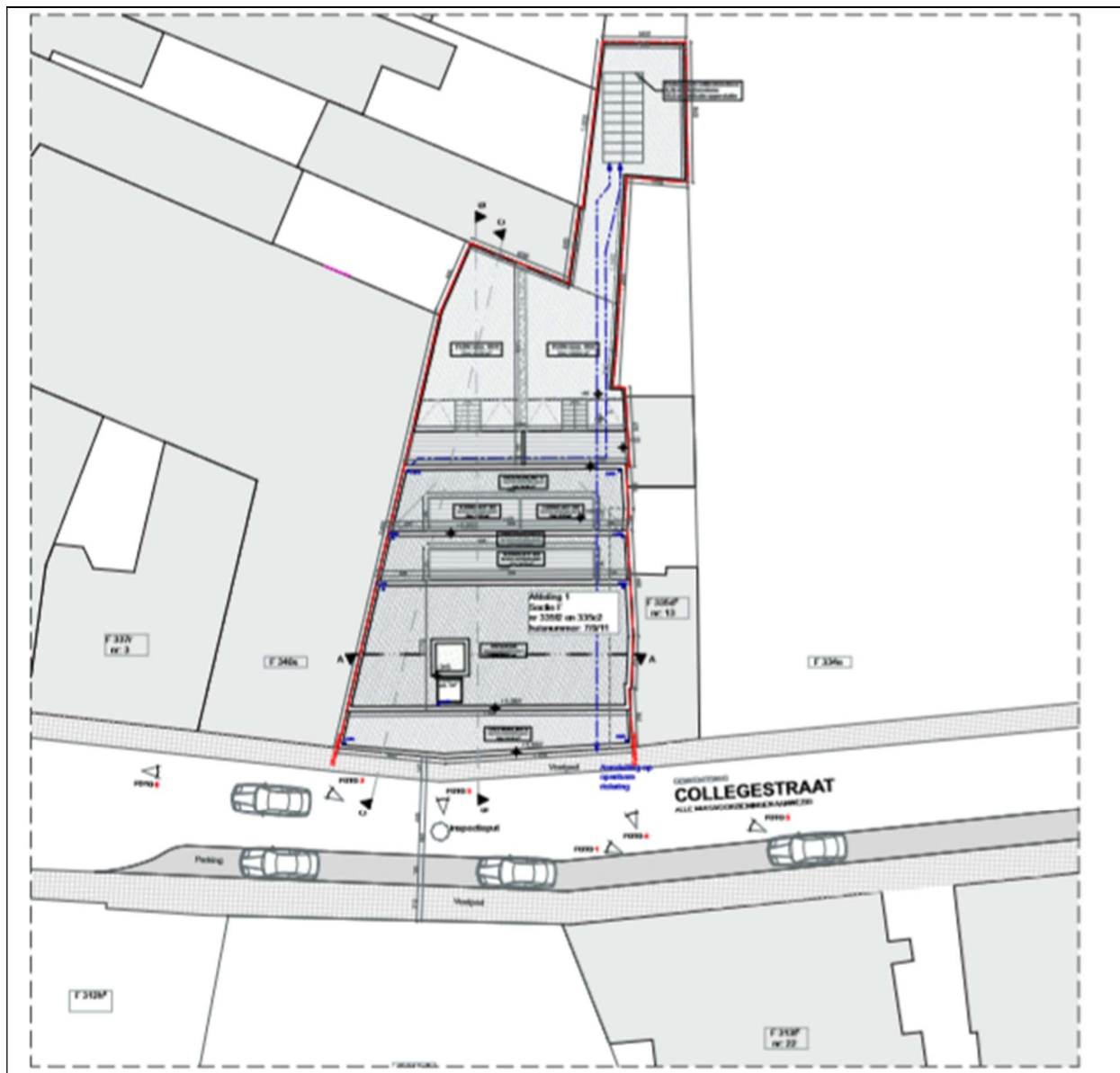
In functie van de aanleg van de ondergrondse parking zal nagenoeg het hele plangebied uitgegraven worden, op uitzondering van het achterste stuk waar een infiltratiebekken wordt aangelegd. De bovenkant van de vloeropbouw in de parking zal liggen op een diepte van 2,93 m onder het straatniveau, maar voor het leggen van

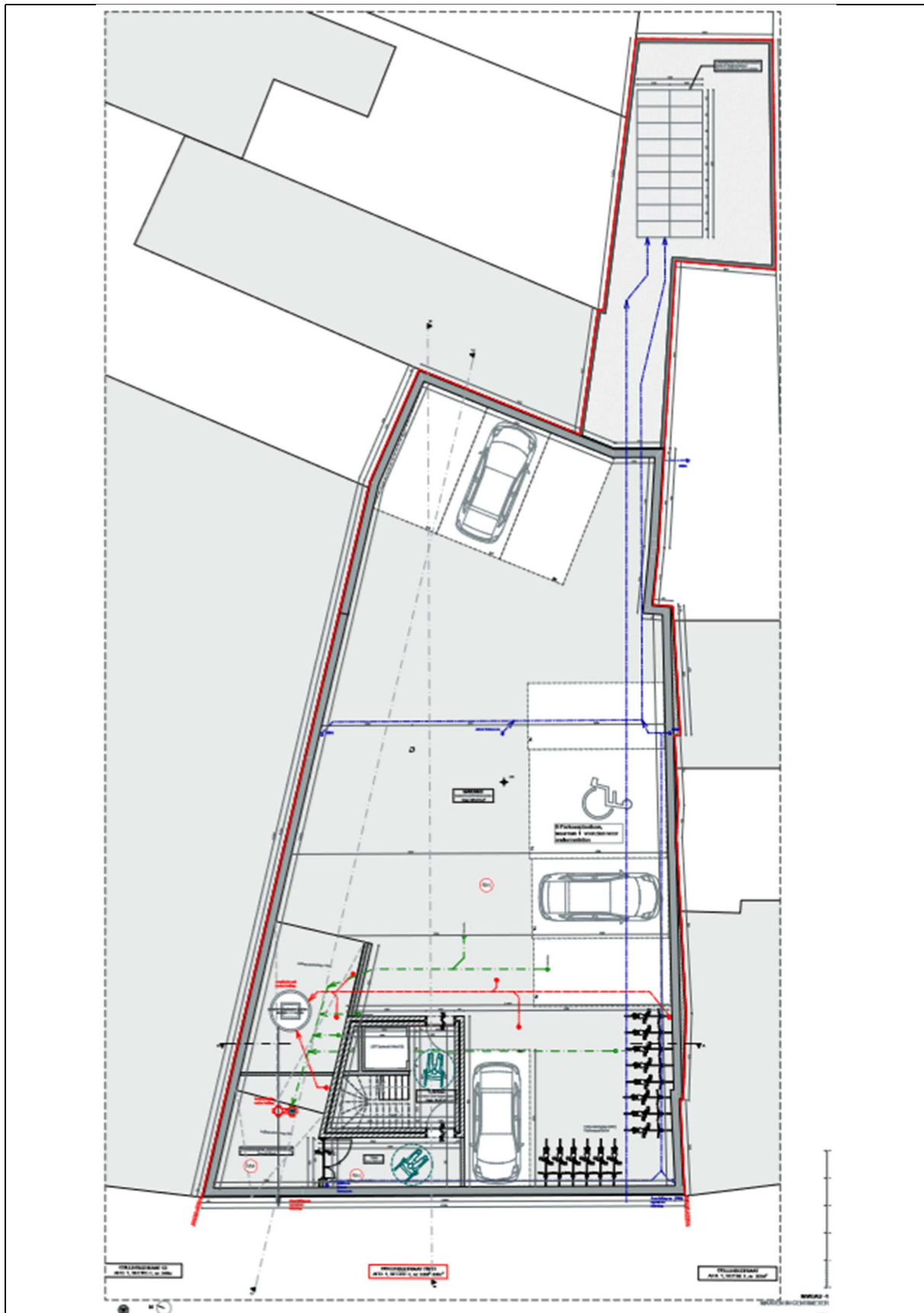
de gepolierde betonvloer en de isolatie zal de bouwput nog minstens 20 cm dieper worden uitgegraven.

De inrit van de parking bevindt zich aan de noordkant. Onder de helling wordt een ruimte voor afvalberging voorzien en wordt eveneens een septische put met een capaciteit van 6500 liter aangebracht. Eveneens worden verschillende leidingen van en naar deze septische put voorzien.

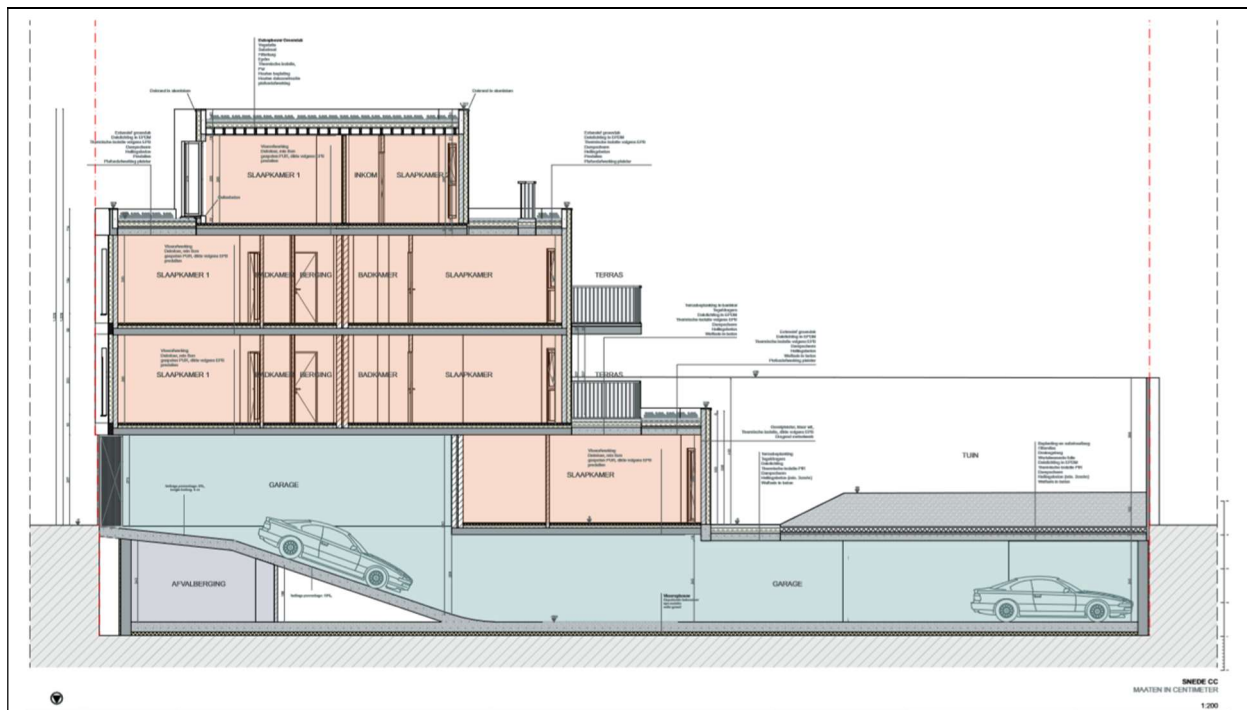
Naast de inrit wordt een traphal en een lift gebouwd. De schacht van de lift wordt dieper uitgegraven dan de bouwput, dit zal ongeveer 130 cm dieper zijn dan de vloerplaat van de ondergrondse parking. Verder worden in totaal 8 parkeerplaatsen voor auto's en een fietsenberging voorzien. Bovenop het achterste gedeelte van de garage worden tuinen voorzien.

Achteraan wordt een infiltratiebekken geplaatst, op een diepte van ca. 150 cm onder het huidige maaiveld. De leidingen zullen vanaf hier doorheen de ondergrondse parking lopen (langs het plafond).





Figuur 7a. Kelderniveau met aanduiding van de ligging van leidingen, helling inrit en septische put.



Figuur 7b. Snede C, waarop de helling zichtbaar is.

5 Archeologisch bureauonderzoek

In dit hoofdstuk wordt verslag uitgebracht van het bureauonderzoek naar de archeologische en historische kennis over het plangebied (*assessment-rapport*). De hierbij gehanteerde methoden, technieken en criteria zijn beschreven in hoofdstuk 3.

5.1 Archeologische voorkennis

Er is nog geen archeologisch onderzoek in welke vorm dan ook uitgevoerd binnen de grenzen van het plangebied. Deze bureaustudie is met andere woorden het eerste onderzoek dat voor deze locatie wordt uitgevoerd. Buiten de grenzen van het plangebied zijn op verschillende locaties al archeologisch onderzoek uitgevoerd. Deze worden beschreven in paragraaf 5.6.

5.2 Historische bronnen

Voor het historisch onderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens uit de inventaris onroerend erfgoed en heemkundige literatuur online.

De archeologische kennis over Herentals is erg beperkt. De eerste vermelding van de stad duikt pas op in een pauselijke bul uit 1147-1150. Wellicht ging het toen om een nederzettingskern die zich ten noorden aan de Neteloop ontwikkelde. Herentals had oorspronkelijk twee kernen, een kern in kerkelijk bezit op een ouder domein in het zuiden en een nieuwere economische kern (*villa nova*) in het noorden. Deze ontwikkeling verklaart ook de langgerekte peervorm van de latere stad.

Omdat de belangen van de twee gemeenschappen voor conflicten zorgden, greep Hendrik I, hertog van Brabant, in en stichtte in oktober 1209 de stad Herentals op het goed van de reguliere kanunnikessen van Bergen, waarvan hem vanaf dan ook ten dele de rechten en inkomsten toekwamen. De stad had vanwege de ligging op de kruising van twee belangrijke handelslijnen een belangrijke strategische positie binnen het hertogdom Brabant. In eerste instantie ontwikkelde de nieuwe stad zich voornamelijk in het noordelijke deel, met onder andere de oprichting van het Elisabethgasthuis en het oude begijnhof.

Jan II reikte in 1303 een stadskeur uit die de administratie, wetgeving en rechtspraak regelde. Reeds voor het einde van de 13^e eeuw ontwikkelde Herentals zich dankzij de plaatselijke lakennijverheid tot een belangrijke economische speler in het hertogdom Brabant. Er wordt een Latijnse school opgericht in de 14^e eeuw en twee nieuwe kloosterstichtingen vinden plaats in de 15^e eeuw. Uit diezelfde bloeiperiode stammen de gotische Sint-Waldetrudiskerk (14^e – 15^e eeuw) en de lakenhal/stadhuis (15^e eeuw). Het politieke belang van de stad blijkt wanneer Herentals wordt uitgeroepen tot hoofdstad van het markgraafschap in 1356 ter vervanging van Antwerpen dat toen naar het graafschap Vlaanderen werd overgeheveld.

Over het ontstaan van de stadsomwalling is eveneens zeer weinig bekend. De oprichting van de stad in 1209 hield ook het recht in om een stadsomwalling op te trekken, maar het is niet geweten wanneer deze tot stand is gekomen. De oudste vermeldingen van de Bovenpoort (*Hoogpoort*, *poort van Diest*, *Hooge Poort*) en Zandpoort (*Sandpoorte*, *Antwerpsche Poort*) gaan terug tot respectievelijk 1361/1389 en

1400/1402. De andere poorten (Nederpoort of Neerpoort, Benedenpoort, *Bredaelse Poort* of Bospoort en Koepoort of *Coeijpoort*) zijn reeds vroeg in de 19^e eeuw afgebroken. De tussenliggende wallen waren opgeworpen uit aarde. Deze aarden omwalling is eveneens in de 19^e eeuw afgegraven. Resten hiervan zijn enkel nog zichtbaar ter hoogte van de Nonnenvest en de Begijnenvest. De walgracht werd deels gevoed door de Nete. De ondertussen verdwenen omwalling is echter nog steeds zichtbaar in het stratenpatroon.

Ook in de 16^e eeuw bleef de bloei van Herentals stand houden. Vele monumenten werden gebouwd (o.a. het Vleeshuis) of verbouwd (o.a. de Lakenhal).

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) had Herentals als garnizoensstad veel te lijden zodat in de 17^e eeuw de economische rol van de stad uitgespeeld was. Herentals was enkel nog van betekenis als lokaal marktcentrum en kende een terugval van bevolking. In deze periode deed de orde van de Augustijnen zijn intrede (1613 met voltooiing van het klooster in 1727). De orde werd ontbonden in de Franse revolutie. Het infirmeriegebouw van het klooster bleef in gebruik als brandweerkazerne. Vanaf 1578 is de Herentalse stadsomwalling om militair-strategische doelstellingen verkleind tot achter de Nete en zijn de stadspoorten onder militaire invloed aangepast tot een systeem van vooruitspringende vijfhoekige bastions en schansen in aarde.¹ Door de verkleining van de stadsomwalling vielen het oude begijnhof en een artisanale zone buiten de muren. Het begijnhof werd in 1578 gesloopt maar het areaal kreeg tijdens de Spaanse bezetting, vanwege de strategische ligging, de functie van Spaans Fort. Een archeologische werfbegeleiding bracht in deze zone oudere uitbraaksporen en bakstenen muurfunderingen uit de 16^e eeuw aan het licht.² Een noodopgraving van het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium na een toevalsvondst van muren ter hoogte van de Sint-Antoniusstraat bracht er een stuwmuur of beer en een verdedigingstoren ingebed in de aarden stadsomwalling aan het licht.³ De stuwmuur had als functie om het water van de gracht op te houden en stond dus loodrecht op de gracht waardoor een extra verdediging noodzakelijk was (de toren). Deze constructie dateerde uit de 16^e eeuw, de periode van de Tachtigjarige oorlog, en bleef nog langdurig in gebruik.

Een van de taferelen van de Boerenkrijg (einde 18^e eeuw) speelde zich af in de straten van Herentals (slag bij Herentals in 1798) door toedoen van boerenleider L.J. Heylen. De vesten en bolwerken waren in deze periode al in verval.⁴

Onder invloed van de toenemende industrialisatie kent Herentals in de 19^e en 20^e eeuw een nieuwe economische impuls waar ook de ontwikkeling van de buurtspoorwegen en de aanleg van het Kempens Kanaal (1839-1856, gedempt op Herentals' territorium in 1940) en het Albertkanaal (1935-1939) een belangrijke rol innemen.

¹ Pluys 2004, 27, 29-51; Vandegehuchte e.a. 2007, 2.

² Archief Onroerend Erfgoed 2001.

³ Van Iseghem 2004.

⁴ Pluys 2004, 51-55.

5.3 Cartografische bronnen

Voor dit gedeelte van het onderzoek zijn de kaarten van Frickx, van de graaf De Ferraris, de Atlas der Buurtwegen, de Poppkaart en van Vandermaelenkaart gebruikt. De topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw is voor dit plangebied niet beschikbaar.⁵ Er zijn in dit kader ook recente topografische kaarten ook bekeken.

De oudst beschikbare kaart is deze van Jacob van Deventer (fig. 8), uit 1550-165.⁶ De positie van het plangebied is moeilijk te bepalen, maar het lijkt zich te bevinden binnen de rode cirkel op figuur 8. Dit betekent dat het gelegen is in een gedeelte van de stad dat al sterk ontwikkeld is: langs de hele weg staan gebouwen. De terreinen achter deze gebouwen zijn in het groen aangegeven, wat volgens de legende bij deze kaart betekent dat het in een lagergelegen natter gedeelte ligt. De grachten rondom de stad staan in verbinding met de rivier, die ervoor zorgt dat de grachten gevoed worden. Behalve grachten is er ook sprake van een omwalling en enkele poorten. Hoe de bebouwing er uit zag, is niet te achterhalen vanaf deze kaart – daarvoor is hij niet gedetailleerd genoeg opgesteld.



Figuur 8. Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer (1550-165).

⁵ Alle gebruikte kaarten en luchtfoto's kunnen online geraadpleegd worden op <http://www.geopunt.be>. Dit zal niet elke keer herhaald worden bij de desbetreffende kaartbeschrijving.

⁶ Rutte & Vannieuwenhuyze 2018.

Als algemeen referentiekader is de Frickxkaart moeilijk als alleenstaand cartografisch document leesbaar. De kaart is te algemeen om er duidelijke informatie over het plangebied uit af te leiden. Daarenboven kan de kaart niet goed gegeorefereerd worden. Dit blijkt ook voor dit plangebied het geval te zijn: het ligt op grote afstand ten noordoosten van de stad Herentals en ten noorden van de Nete, in een gebied dat leeg is weergegeven (fig. 9). Ten westen staat op grote afstand een molen. Het is duidelijk dat deze weergave helemaal niet juist is.



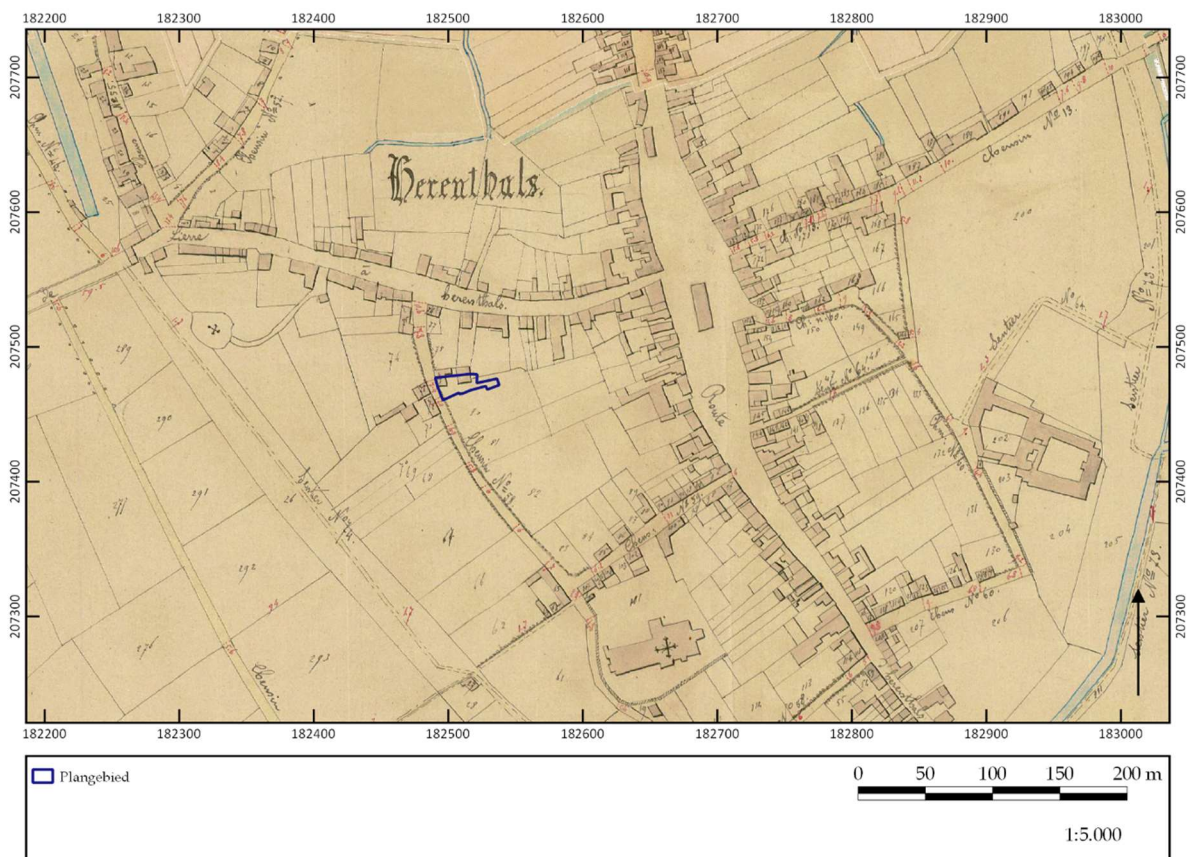
Figuur 9. Uitsnede uit de Frickxkaart (1744).

De Ferrariskaart (1771-1778) is op deze locatie alvast duidelijk en gedetailleerd te plaatsen (fig. 10). Op deze kaart is het plangebied goed te zien. Het toont aan dat het aan de buitenkant van het centrum van Herentals gelegen is. Het ligt aan een kleinere weg, die vanaf een van de hoofdwegen (meer precies diegene die vanaf de westelijke toegangspoort, de Sandt Poorte, de stad in loopt) in zuidelijke richting loopt. Langs deze kleinere weg zijn geen gebouwen opgetrokken: hij geeft toegang tot de achtertuinen van de woningen langs de eerder genoemde hoofdweg en landbouwgronden die binnen de omwalling liggen. Het grootste deel van het plangebied maakt deel uit van deze landbouwgronden; de kleinere weg doorkruist het gebied en het oostelijke deel is gelegen in de achtertuinen.

Ongeveer driekwart eeuw later worden de kaarten van de Atlas der Buurtwegen (1841) gemaakt (fig. 11). Daarop is een enigszins gewijzigd wegpatroon te zien: de weg die op de Ferrariskaart is aangegeven is verdwenen en in de plaats daarvan is een weg aangelegd die een meer noordwest-zuidoosttracé heeft. Deze komt overeen met de huidige Collegestraat. Het plangebied ligt hier nu tegenaan, volledig ten oosten ervan.



Figuur 10. Uitsnede uit de Ferrariskaart (1771-1778).

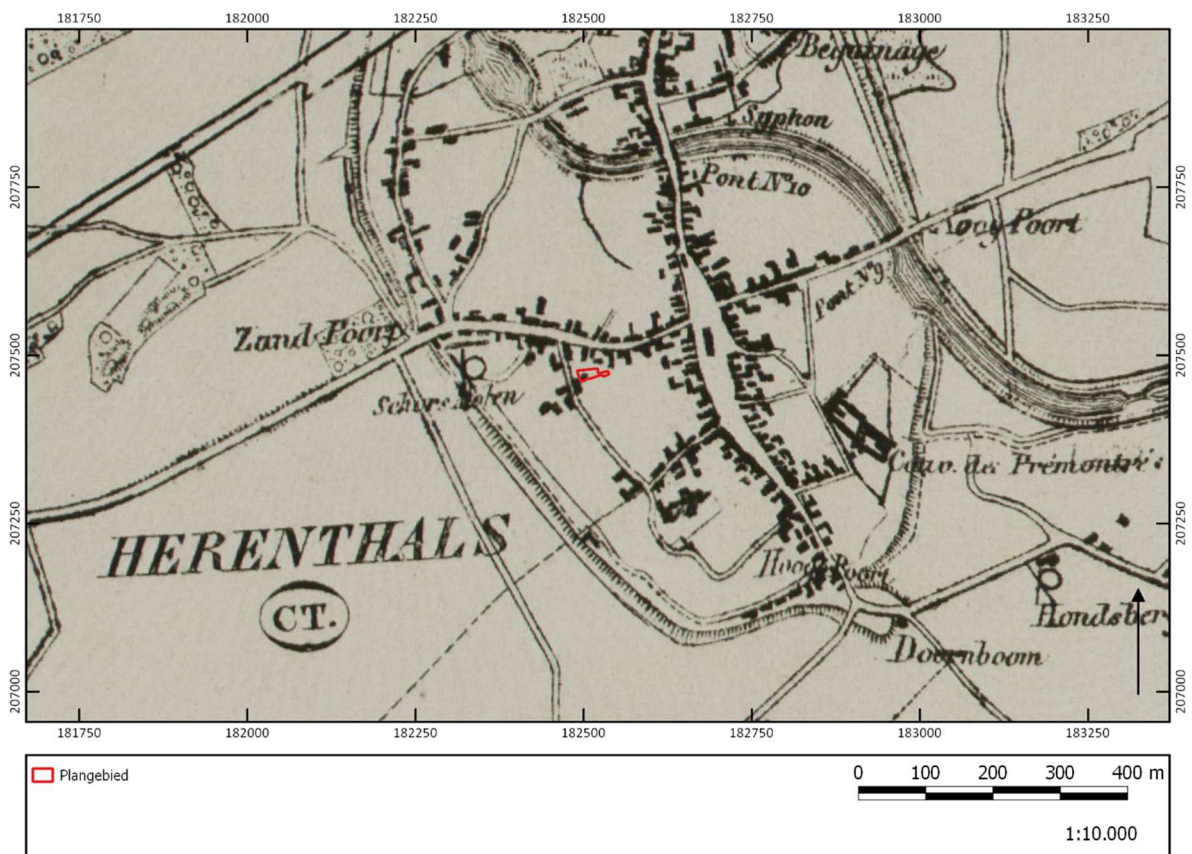


Figuur 11. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (1841).

Ook de bebouwing is veranderd ten opzichte van de eeuw ervoor. Waar er toen nog geen bebouwing in het zuidwestelijke deel van de stad voorkwam maar er voornamelijk tuinen en landbouwgronden lagen, blijken er nu al meer gebouwen te zijn geplaatst. Aan de overzijde van de straat gaat het om een viertal grote gebouwen, in het plangebied zelf bevinden zich delen van twee grote gebouwen.

De parcelering tenslotte is ook gewijzigd. Tijdens de voorgaande eeuw ging het om grote percelen die gebruikt werden voor landbouw en kleine vierkante percelen als tuin. Op de Atlas der Buurtwegen zijn de landbouwgronden verder opgedeeld en zijn de tuinpercelen samengenomen tot grotere percelen. Het bodemgebruik is hier niet op af te lezen, maar de kans bestaat dat dit deel van de stad nog steeds gebruikt werd als landbouwzone.

De Vandermaelenkaart (1846-1854) vertoont geen wezenlijk ander beeld dan de Atlas der Buurtwegen (fig. 12), hoewel er wel een discrepantie bestaat tussen de ligging van de straten op de ene kaart en de andere kaart. Op de Vandermaelenkaart ligt het plangebied niet langs de straat, maar juist wat meer naar achteren. Hierdoor is er maar een beperkt gedeelte bebouwd. Meer waarschijnlijk is dat het terrein wel langs de straat gelegen is, en als deze foutmarge gecorrigeerd wordt, dan blijkt de voorkant van het plangebied al druk bebouwd te zijn.

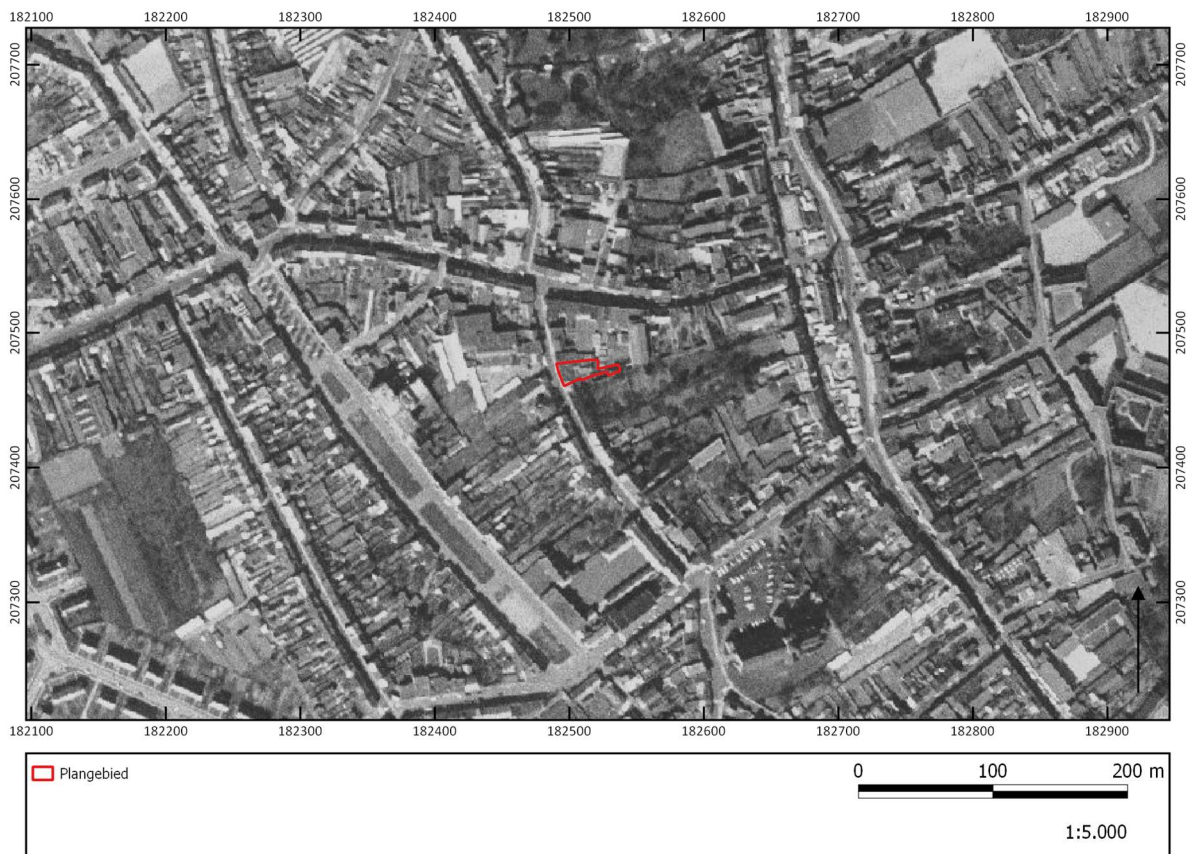


Figuur 12. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart (1846-1854).

Op de topografische kaart uit 1904 (hier niet afgebeeld) is te zien dat de stadswallen worden geslecht en de stadsgrachten gedempt. Op dat moment staan er al enkele gebouwen in dit stadsgedeelte, en ook het plangebied zelf is al bebouwd.

5.4 Luchtfotografie

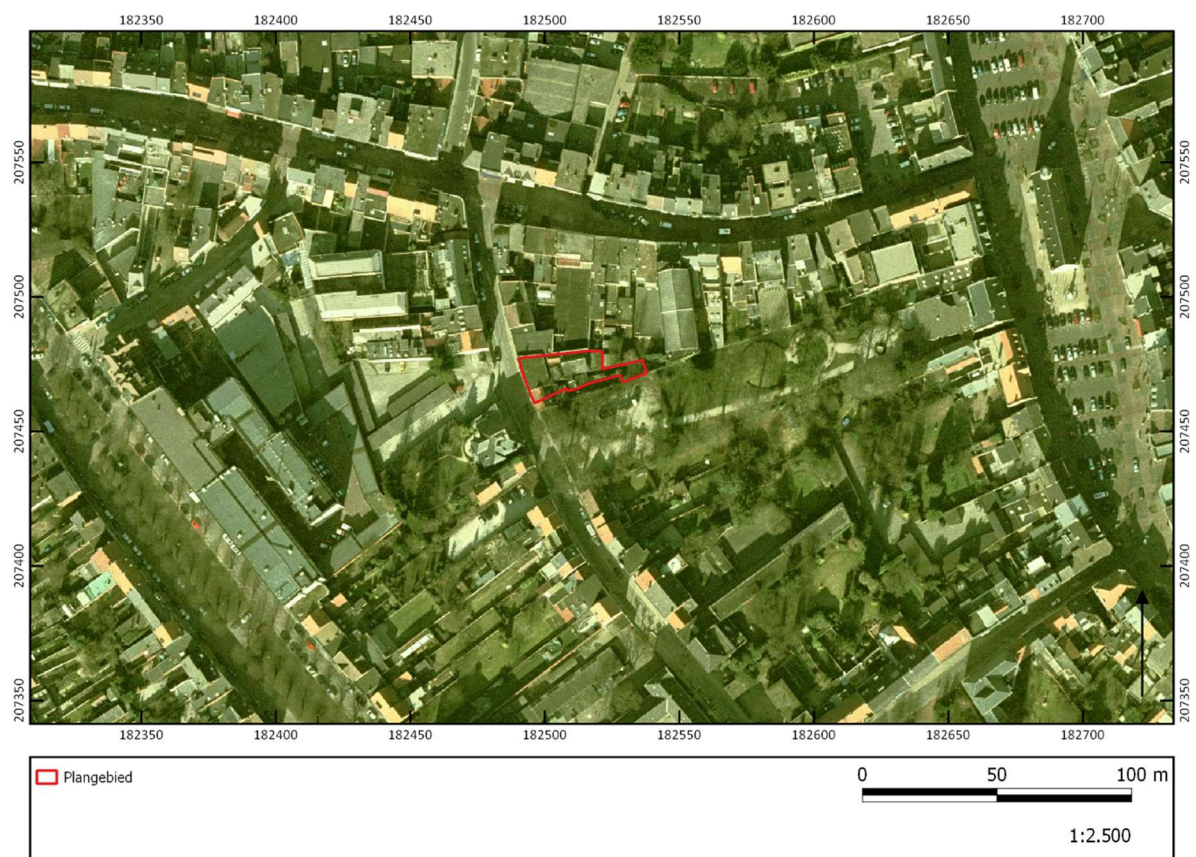
Ter aanvulling van de 16^e- tot 20^e-eeuwse historische kaarten zijn ook recentere luchtfoto's uit verschillende jaartallen bekeken. De luchtfoto uit 1971 (fig. 13) is zeer grofkorrelig maar toont wel aan dat het plangebied bebouwd is, net zoals het heel wijdere gebied eromheen. Deze bebouwing is niet meer dezelfde als de bebouwing die op de kaart uit 1904 is aangegeven, wat blijkt uit de bouwstijl (zie ook de beschrijvingen in hoofdstuk 4). Dit betekent dat de bebouwing uit het begin van de 20^e eeuw is gesloopt ten voordele van nieuwbouw, maar wanneer dit precies is gebeurd is onbekend. Ten zuiden bevindt zich wel nog een groot terrein dat bebost is. De situatie op de luchtfoto uit 1979-1990 (fig. 14) sluit hier bij aan en laat weinig veranderingen zien. De bebouwing situeert zich met name aan de straatkant maar ook meer naar achter komen gebouwen voor. In 2000-2003 (fig. 15) is te zien dat de bebouwing sterk is toegenomen en dat nu nagenoeg het volledige plangebied bebouwd is, met amper onbebouwde zones. Dit blijft de situatie tot op heden (fig. 16).



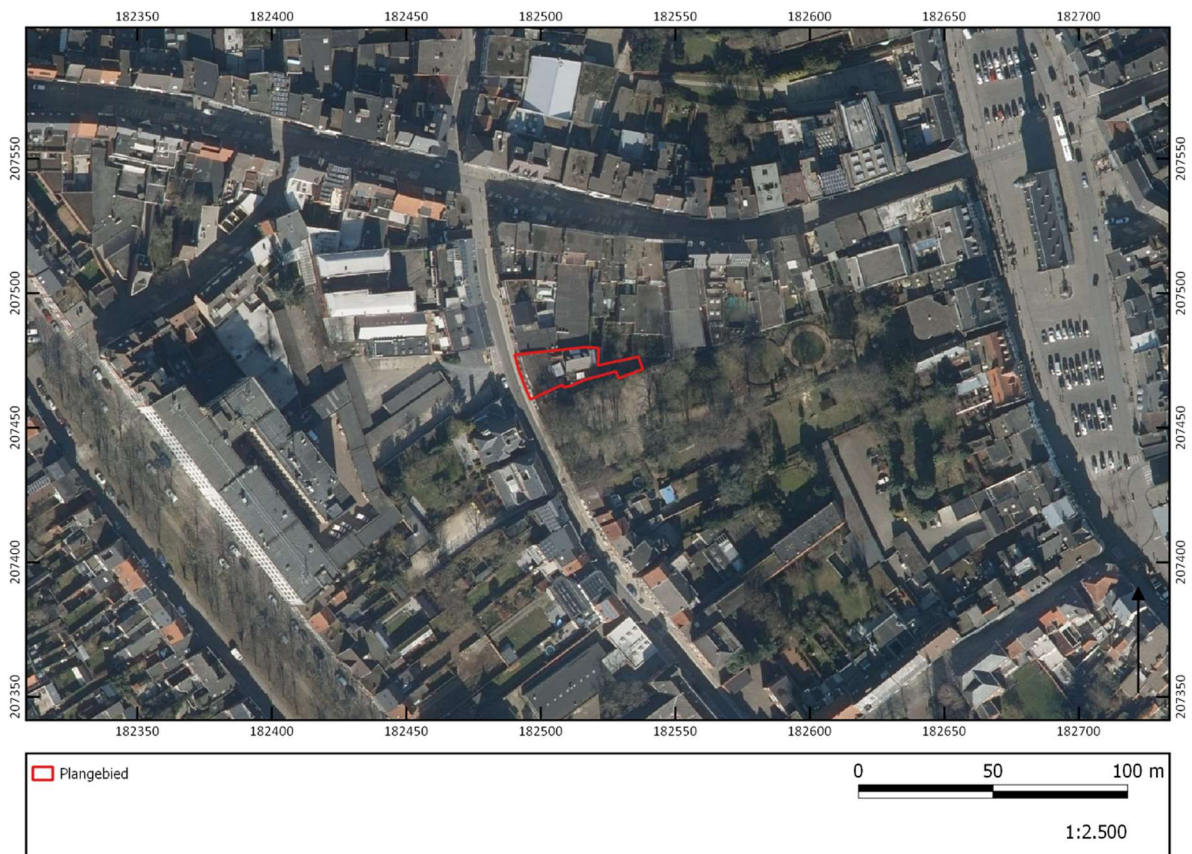
Figuur 13. Uitsnede van de luchtfoto uit 1971.



Figuur 14. Uitsnede van de luchtfoto uit 1979-1990.



Figuur 15. Uitsnede van de luchtfoto uit 2000-2003.



Figuur 16. Uitsnede van de luchtfoto's uit 2018.

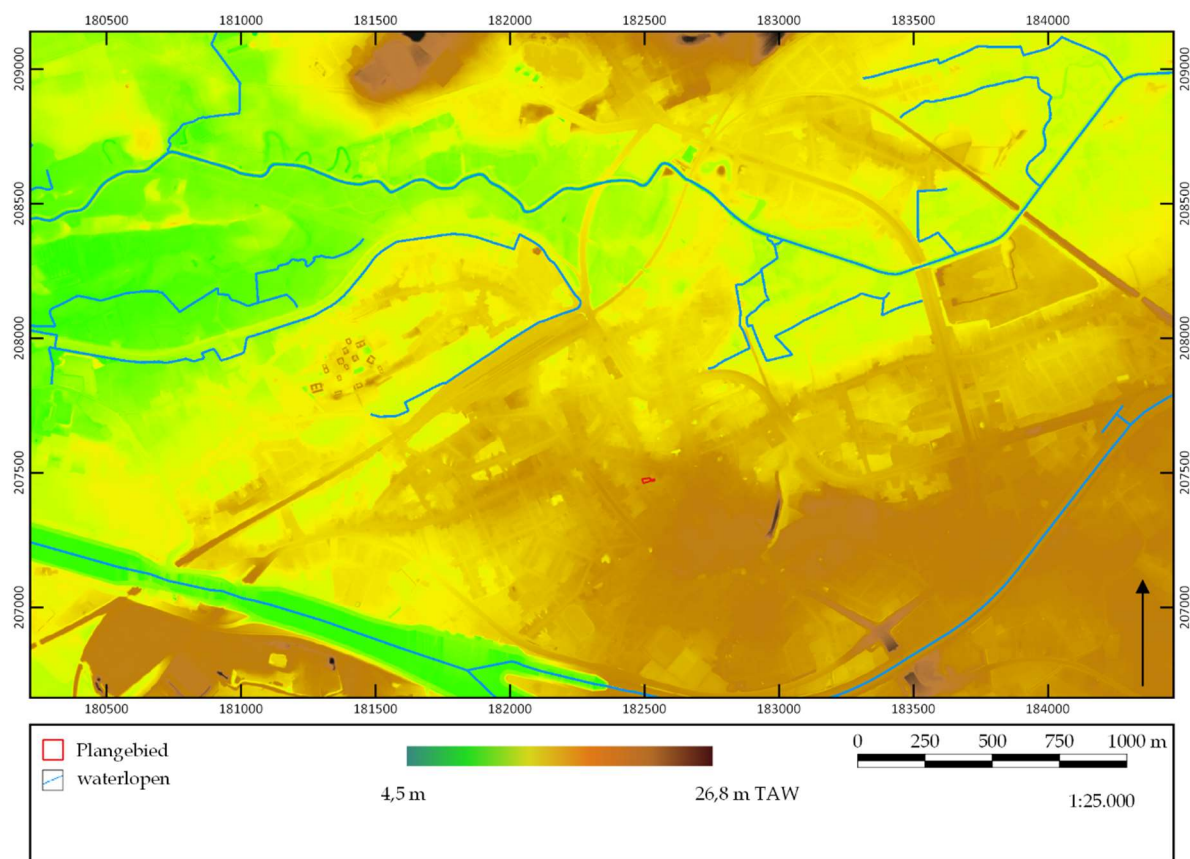
5.5 Geo(morfo)logie en bodem

Om de geomorfologie en de bodemopbouw van het plangebied te bestuderen, zijn de bodemkaart van Vlaanderen, de potentiële bodemerosiekaart, de bodembedekkingskaart en de tertiair en quartair geologische kaarten gebruikt.⁷ Om te kijken hoe de landschappelijke hoogteligging van het plangebied is ten opzichte van een grotere omgeving en de relatie van het plangebied tot beek- en riviervalleien zich verhoudt is het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II bestudeerd.

5.5.1 Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II

Het plangebied ligt vlak, op een hoogte van ca. 16,8 m +TAW. Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (fig. 17) wijst uit dat het plangebied op de uitloper van een dekzandrug gelegen is, die zich in zuidelijke en zuidoostelijke richting verder uitstrekt. Het landschap begint te dalen in de richting van de vallei van de Nete, maar het terrein ligt toch nog betrekkelijk hoog in vergelijking met deze vallei. Eerder bevindt het zich nabij de rand van de dekzandrug. Rivieren en beken zijn er in de onmiddellijke omgeving niet te zien, deze liggen allemaal op grotere afstand (groter dan 250 m) van het te ontwikkelen terrein. Vanaf de historische kaarten was ook al zichtbaar dat aftakkingen van de Nete (zie bijvoorbeeld de kaart van Jacob van Deventer) zich allemaal op grote afstand ten noorden van het plangebied bevonden.

⁷ Alle bodemkaarten kunnen gevonden worden op www.dov.vlaanderen.be.



Figuur 17. Hoogteligging op het digitaal hoogtemodel Vlaanderen II.



Figuur 18. Uitsnede van de tertiair geologische kaart.

© DOV/EH

5.5.2 Tertiair geologische kaart

Op de tertiair geologische kaart (fig. 18) ligt het plangebied op een ondergrond dat benoemd wordt als de Formatie van Diest. Deze bestaat uit groen tot bruin zand met heterogene samenstelling. Zo zijn meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken en kleirijke horizonten aanwezig. Andere kenmerken van de formatie zijn een schuine gelaagdheid en glauconietrijke en micarrijke horizonten. Deze horizont werd gevormd in de periode van 11 tot 7 miljoen jaar geleden.

5.5.3 Quartair geologische kaart

Op de quartair geologische kaart (fig. 19) wordt aangegeven dat in het plangebied eolisch zand en leem uit het Weichseliaan voorkomen, waarin zich later mogelijk colluviale afzettingen vormen (type 1). Een dergelijke sequentie heeft een laag inherent archeologisch potentieel voor het vinden van paleolithische en mesolithische sites aangezien hier geen paleobodems of bedekte loopvlakken verwacht worden. het vlak reliëf en lage erosiepotentieel (zie verder) wijzen er ook nog op dat er geen colluviale bodems verwacht moeten worden.

5.5.4 Bodemtype

Op de bodemkaart van Vlaanderen (fig. 20) blijkt dat in het plangebied gelegen in een zone dat als bebouwde zone (OB) staat aangeduid. Hoewel deze gebieden in de regel ook bebouwd zijn, blijkt toch dikwijls dat deze zones zeer ruim zijn genomen en dat er toch ook regelmatig onbebouwde terreinen mee worden aangegeven. Dat is in het geval van het plangebied niet het geval: het hele plangebied is bebouwd of verhard.

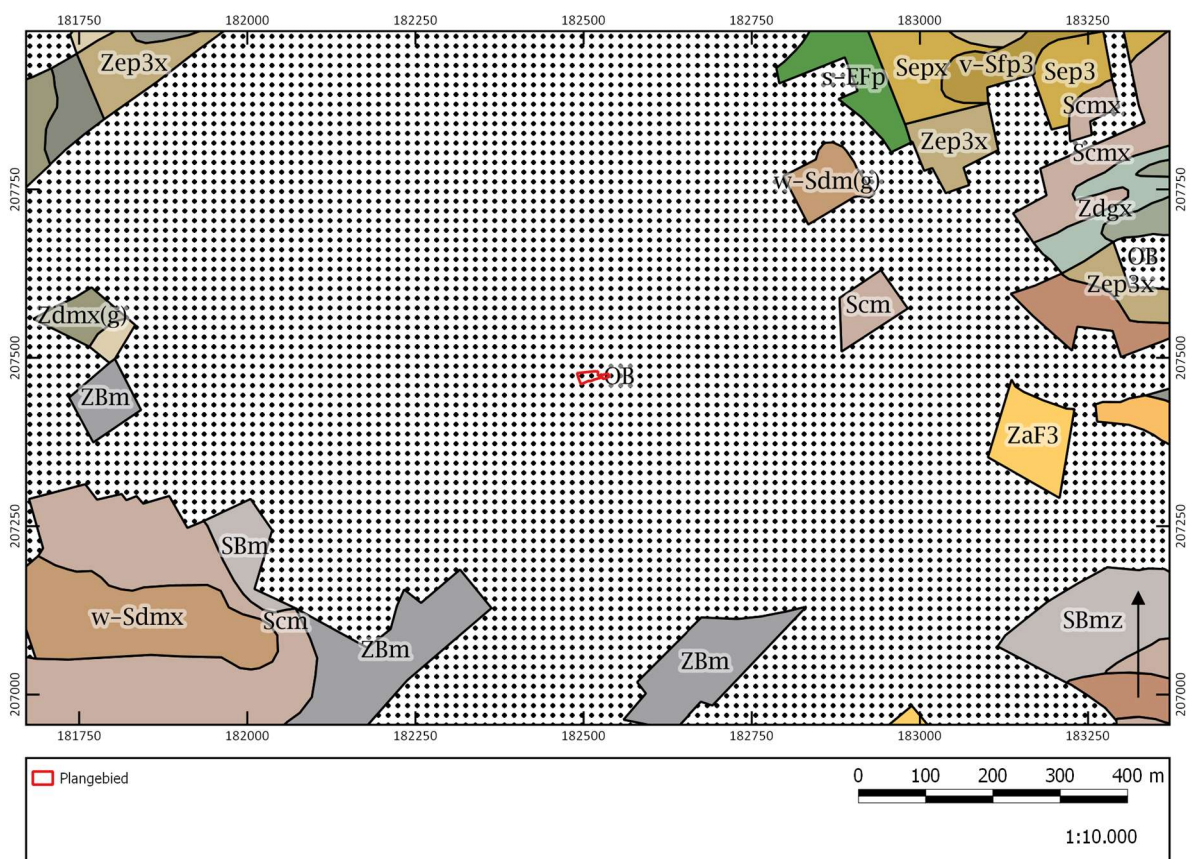
5.5.5 Potentiële bodemerosie en bodembedekking

De potentiële bodemerosiekaart per perceel (fig. 21) geeft aan dat er binnen het plangebied een zeer lage kans is op bodemerosie. Mogelijk kunnen dan ook weinig hellingssedimenten voorkomen, zoals is aangegeven op basis van de quartairgeologische informatie.

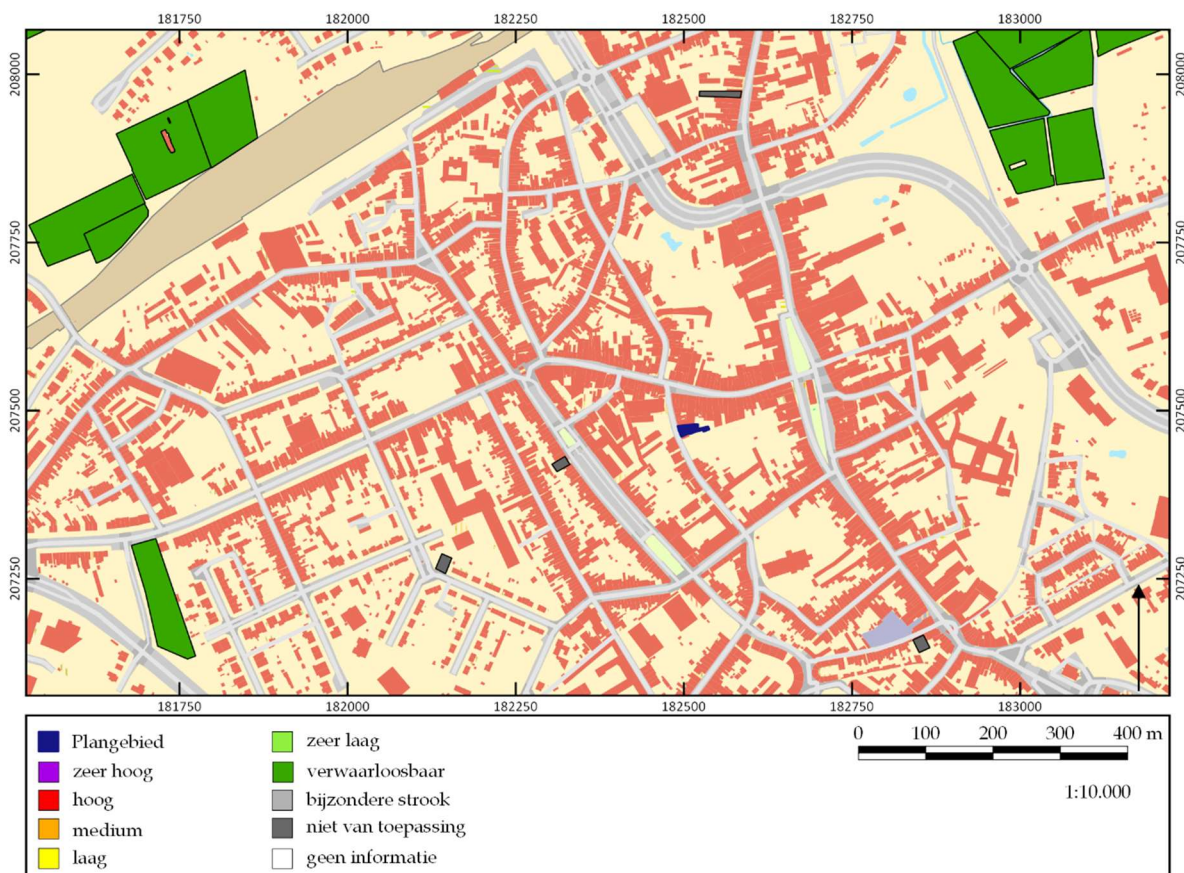
Uit de bodembedekkingskaart (1 m resolutie) blijkt een situatie die grotendeels overeenkomt met de huidige werkelijkheid, zoals hierboven reeds uitgebreid beschreven.



Figuur 19. Uitsnede van de quartair geologische kaart.



Figuur 20. Uitsnede van de bodemkaart. © DOV/EH



Figuur 21. Uitsnede van de potentiële bodemerosiekaart. © GEOPUNT/EH

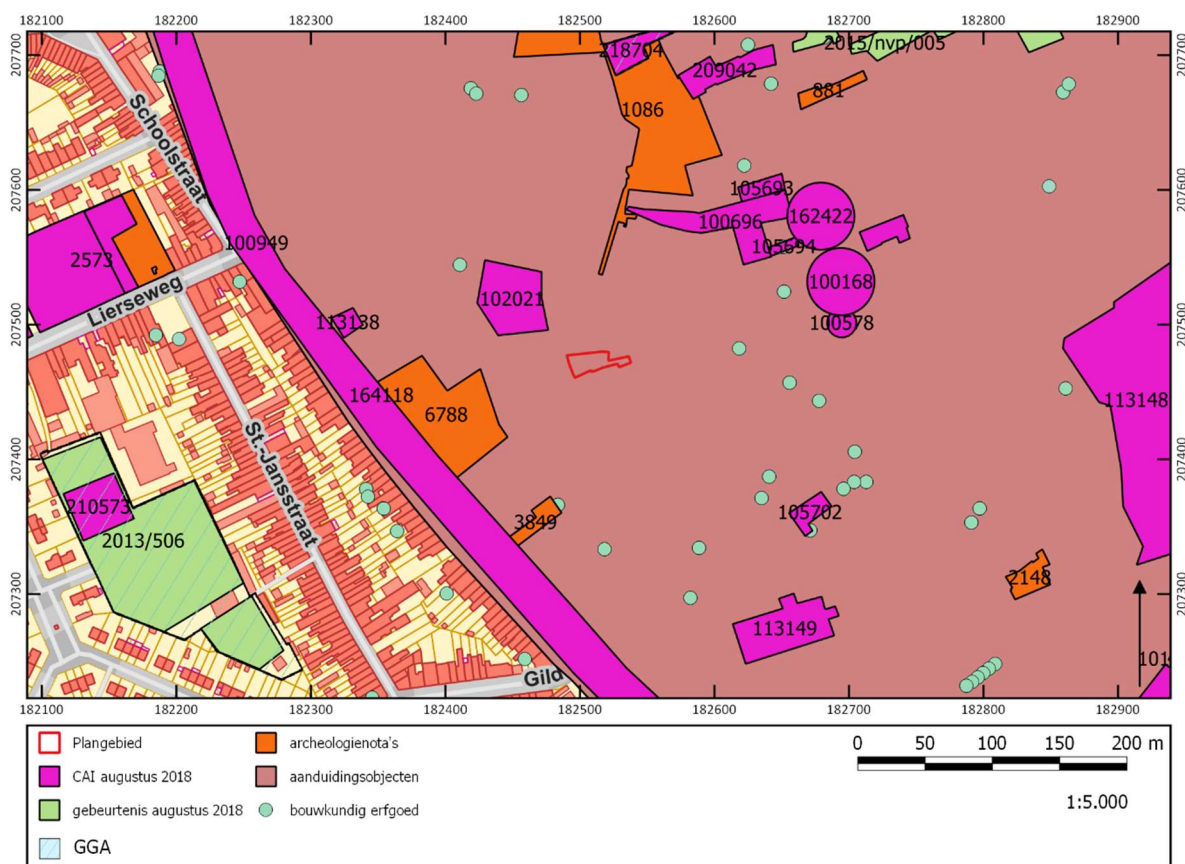
5.6 Archeologische bronnen

De CAI is weliswaar niet compleet, maar binnen een kleine straal vanaf het plangebied werden alvast verschillende archeologische waarden aangetroffen (fig. 22).⁸

Het plangebied maakt onderdeel uit van de vastgestelde archeologische zone die de historische stadskern van Herentals omhelst (ID 14799). De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19^e-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.

In onderstaande beschrijvingen zijn alleen de waarden opgenomen die op korte afstand van het plangebied liggen, aangezien deze het meest relevant zijn voor het inschatten van de archeologische potentie van het terrein.

⁸ Voor alle waarden die in deze tekst zijn opgenomen, geldt dat de CAI is geraadpleegd op 15 december 2018 (<https://cai.onroerenderfgoed.be>). Per genoemde waarde zal dit niet meer herhaald worden. Hetzelfde geldt voor de inventaris van het onroerend erfgoed.



Figuur 22. Overzicht van de waarden uit de CAI. ©AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED/EH

- **CAI ID 102021:** Op de hoek van de Collegestraat en de Zandstraat, tegenover het stadhuis, zijn 247 munten gevonden (gouden en zilveren). De jongste munt dateert uit het jaar 1600. Het geheel wordt geïnterpreteerd als een muntdepot uit de 17^e eeuw maar de context is niet bekend.
- **CAI ID 100696:** aan de Grote Markt zijn tijdens archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem verschillende sporen uit de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd gevonden. Het gaat om onder andere een tonput, een oven en verschillende ijzerzandstenen funderingen. Verder is er nog een aantal andere (in de CAI niet gespecificeerde) grondsporen opgetekend.
- **ID 15015:** eveneens aan de Grote Markt bevindt zich het stadhuis van Herentals, dat samen met het belfort en de lakenhal als Unesco Werelderfgoed is erkend.
- **CAI ID 100168:** op de Grote Markt is bij het stadhuis een urn met indrukken op de voet gevonden, die in de vroege middeleeuwen (Karolingische periode) wordt gedateerd. Over de datering bestaat echter geen consensus: andere dateren hem eerder prehistorisch. De bewaringstoestand is onbekend.
- **CAI ID 162422:** eveneens op de Grote Markt, ten noorden van de eerder genoemde urn, zijn drie Tourse deniers en een sterling gevonden in grond die afkomstig was van werken op de Grote Markt. Verder is ook een loodtinnen penning gevonden die mogelijk als pseudomunt of toegangsbewijs tot de stad werd gebruikt. De deniers werden geslagen onder de regering van Lodewijk IX (1226-1270). De sterling is geslagen in de regering van Jan I (1268-1294). Verder

zijn ook enkele scherven van middeleeuws aardewerk gevonden.

- **CAI ID 100578:** ten zuiden van de hierboven genoemde urn is een waterput teruggevonden tijdens renovatiewerken op de Grote Markt. Deze waterput, daterend in de 17^e eeuw, wordt beschouwd als een van de grote publieke waterputten van de wijk ('wijkputten').
- **CAI ID 164118:** de huidige singel rond de stad, de Molenvest, komt overeen met de vroegere stadsomwalling uit de late middeleeuwen. De ligging hiervan is gereconstrueerd op basis van het gereduceerd kadaster en de Ferrariskaart.
- **CAI ID 105702:** Pastorij St.-Waldetrudis uit de 18^e eeuw. De pastorij is afgebrand in 1746 en heropgebouwd in 1768. Wanneer de oorspronkelijke pastorij is gebouwd, is onbekend. In de 19^e eeuw zijn er verbouwingswerken aan uitgevoerd.

Verder zijn er geen waarden gevonden voor de onmiddellijke omgeving van het plangebied in:

- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris (landschapsatlas, historische tuinen en parken, houtige beplantingen, orgels, wereldoorlog relict)
- Beheersplannen
- Erfgoedlandschappen

6 Synthese

In dit hoofdstuk wordt vooreerst een synthese gepresenteerd van de resultaten van het *assessment*. Hierbij wordt telkens aangegeven op welke van de onderzoeksvragen, die voorafgaand aan het bureauonderzoek zijn geformuleerd, een antwoord gegeven kan worden. Ook wordt hier aangegeven wat de impact is van de geplande werken en in hoeverre zij kunnen leiden tot verstoring van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief. Vervolgens wordt een korte synthese gegeven voor een niet-gespecialiseerd publiek.

De volgende onderzoeksvragen zijn voorafgaand aan de bureaustudie geformuleerd:

1. Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische en cultuurhistorische potentieel van het terrein?
2. Welke archeologische sites zijn bekend in of nabij het projectgebied?
3. Wat is de landschapshistoriek/evolutie in gebruik van het terrein?
4. Wat is de impact van de geplande werken?
5. Levert het huidige bronnenmateriaal voldoende informatie op of is er aanvullend vooronderzoek (al dan niet met ingreep in de bodem) nodig? In het laatste geval: welke methode levert het meeste informatie op?

6.1 Synthese voor gespecialiseerd publiek

6.1.1 Samenvatting van de onderzoeksresultaten en beantwoording van de onderzoeksvragen

Om in te kunnen schatten wat het archeologisch en cultuurhistorisch potentieel van het plangebied is, zijn de historische kaarten, de bodem- en geo(morfo)logische kaarten en luchtfoto's bekeken en zijn verschillende inventarissen (waaronder de CAI) en historische/archeologische bronnen geraadpleegd (**onderzoeksvragen 1-2**).

Op de historische kaarten is weliswaar een grote mate van continuïteit af te lezen, maar vooral blijkt hieruit de dynamiek van de ontwikkeling van deze stad vanaf halverwege de 16^e eeuw tot halverwege de 19^e eeuw. In grote lijnen blijft de lay-out van de stad dezelfde: het stratennet van de hoofdstraten verandert niet. Ook de bebouwing langs deze hoofdstraten blijft ongewijzigd (hoewel er in de loop van de eeuwen ongetwijfeld herbouw, verbouw of nieuwbouw plaatsgevonden zal hebben die niet van de kaarten af te lezen is). Grotere verschillen zijn aan te duiden in de gebieden achter deze hoofdwegen. Van belang voor het plangebied is het zuidwestelijke deel van de stad. In de 16^e eeuw blijkt hier sprake te zijn van dichte bebouwing langs de straat die een van de voorlopers zal zijn van de huidige Collegestraat. Achter de huizen bevinden zich ongetwijfeld tuinen en moestuinen maar dit is niet te herleiden van de weinig gedetailleerde kaart van Jacob van Deventer. Om welke directe reden is niet bekend (brand? afbraak?...) en vermoedelijk heeft het te maken met de Tachtigjarige Oorlog op het einde van de 16^e eeuw en de eerste helft van de 17^e eeuw waaronder Herentals sterk te lijden had, maar een kleine twee eeuwen later is dit gedeelte van de stad nagenoeg leeg: er worden op de Ferrariskaart hier geen gebouwen meer aangegeven maar wel landbouwgronden (stadsakkers) en kleine tuinen die waarschijnlijk als

moestuin in gebruik waren. Het tracé van de weg lijkt ook wat te zijn verlegd, en vertoont in elk geval niet meer dezelfde kromming als op de kaart van Jacob van Deventer. Hoewel in de eerste helft van de 19^e eeuw er al wel weer enkele gebouwen in deze stadszone te zien zijn (Atlas der Buurtwegen en Vandermaelenkaart), blijft het een leeg gebied binnen de stadsomwalling dat naar alle waarschijnlijkheid nog steeds in gebruik is als landbouwgrond. In het begin van de 20^e eeuw worden de stadswallen geslecht en de stadsgrachten gedempt en wordt dit gedeelte van de stad weer in gebruik genomen als woongebied. Op dat moment staan er al enkele gebouwen in dit stadsgedeelte, en het lijkt erop dat het plangebied zelf ook al bebouwd is. In de loop van de decennia breidt deze bebouwing zich verder uit tot de huidige druk bebouwde straten.

Archeologisch onderzoek heeft in de omgeving nog niet veel plaatsgevonden. Wel zijn op de Grote Markt, op korte afstand ten oosten van het plangebied, wel al enkele vondstmeldingen gedaan, onder andere van een urn (die ofwel prehistorisch ofwel Karolingisch is) en enkele scherven aardewerk. Onderzoek op enkele percelen aan de Oude Markt heeft geresulteerd in onder andere een tonput, een oven en verschillende funderingen die allemaal aan bewoning in de late middeleeuwen zijn toe te schrijven. Wat meer naar het zuiden op de Grote Markt is ook nog een waterput gevonden, die als een openbare waterput voor een wijk wordt geïnterpreteerd. Tenslotte is op zeer korte afstand, op de hoek van de Collegestraat met de Zandstraat, een muntschat gevonden bestaande uit 247 gouden en zilveren munten, die in de middeleeuwen dateren. Van de Molenvest, gelegen ten westen van het plangebied, is geweten dat deze straat gelegen is op het tracé van de stadswallen en omgrachting.

6.1.2 Impact van vroegere en geplande werken

De huidige bebouwing, die slechts enkele decennia oud lijkt te zijn, heeft al een grote impact gehad op de bodem en eventuele resten die zich hierin bevonden. Voor het optrekken van de huidige gebouwen is de bodem afgegraven in functie van het aanleggen van de kelders (diepte ca. 2 m onder straatniveau) die tijdens de terreininspectie zijn vastgesteld. Aangenomen kan worden dat in het geval van huisnummer 11, waar de kelder meer centraal in de woning gelegen is, ook de bodem tussen de straat en de kelder vergraven is om kabels en leidingen aan te kunnen leggen. Ook het bouwen van de ijssalon, met name dan het gedeelte achteraan op het terrein bestaande uit grote zalen met verschillende infrastructuur, zal de nodige grondwerken hebben vereist. De zalen hebben een stalen constructie, die een stevige fundering vereist. Hiervoor zal de bodem ook in dit gedeelte verstoord zijn.

Bovendien is voor het kunnen bouwen van deze huizen, de voorgaande bebouwing gesloopt. Aangezien er in de CAI geen waarden op deze locatie zijn opgenomen, zijn tijdens deze sloop geen waarnemingen gedaan (al dan niet door amateurs), zodat niets over deze oudere bebouwing is bekend en gedocumenteerd. Er kan aangenomen worden dat de sloop van deze woningen voor grondige verstoringen heeft gezorgd.

Voor het bouwen van de nieuwe appartementen zullen alle gebouwen en verhardingen volledig worden gesloopt. Nagenoeg het hele terrein zal uitgegraven worden tot een diepte van ca. 3 m om een ondergrondse parkeergarage aan te kunnen

leggen die voorziet in 8 plaatsen voor auto's, een fietsenberging en een grote ruimte voor afvalberging. Verder wordt er een septische put voorzien van 6500 liter en verschillende leidingen die van en naar de septische put of het openbaar riool in de Collegestraat gaan.

Het voorste gedeelte van de nieuwbouwwerken zal plaatsvinden in een gedeelte dat nu al tot diep is verstoord: hier bevinden zich de kelders die tot een diepte van ca. 2 m onder het straatniveau zijn uitgegraven, en kabels en leidingen. Aangezien hier in het verleden reeds sloopwerken hebben plaatsgevonden voorafgaand aan de bouw van de huidige huizen, en dit in combinatie met de huidige situatie met kelders en verstoringen door kabels en leidingen, kan besloten worden dat de kans klein is dat er vanaf de straat tot een diepte van ca. 8 m op het perceel nog onverstoorde bodem en onverstoorde archeologische resten aanwezig zijn.

De situatie van het terrein achter deze 8 m is moeilijker in te schatten. Desondanks kan aangenomen worden op basis van de bovengrondse constructie dat hier ook al grondige verstoringen van de bodem aanwezig zijn: de stalen constructie van het ijssalon heeft een stevige fundering nodig; het aanleggen van alle infrastructuur, te weten elektriciteit, water, riolering. Dit betekent dat de kans op het treffen van een onverstoorde bodem (en onverstoorde archeologische resten) eerder klein is.

De enige locatie die niet bebouwd is maar alleen verhard, is de zone van het binnenkoertje achter huisnummer 11, en de meest oostelijke strook achter de bebouwing dat nu verhard is met klinkers maar sterk verwilderd is. Het aanleggen van de verhardingen zal weinig impact hebben gehad op de bodem, hoewel niet ingeschat kan worden in hoeverre er in het verleden als bodemverstoringen hebben plaatsgevonden.

6.1.3 Potentiebepaling, kennisvermeerderingspotentieel en aanbeveling

Potentiebepaling

Het gegeven dat het plangebied gelegen is in de stad Herentals, in een gebied wat reeds druk bebouwd is (en waarbij de bestaande bebouwing deels onderkelderd is en voorzien is van ondergrondse leidingen en kabels) is de kans klein dat er hier een intacte site uit de steentijd wordt aangetroffen. Aan de periode paleo- en mesolithicum wordt bijgevolg een zeer geringe potentie toegekend. Ook voor de periode vanaf het neolithicum tot en met de late middeleeuwen kan de potentie slechts als gering benoemd worden, dit om dezelfde redenen.

Vanaf de 16^e eeuw is in dit deel van Herentals vanaf de historische kaarten een evolutie zichtbaar, waarbij het gebied eerst druk bebouwd was in de 16^e eeuw, dan leeg was (stadsakker en moestuin) in de 18^e eeuw en pas vanaf het begin van de 20^e eeuw weer in gebruik wordt genomen voor bewoning. De huidige bebouwing, en de bebouwing die hiervoor is gesloopt, heeft echter al dermate veel verstoringen teweeg gebracht (met name in de eerste meters naast de straat, daar waar de historische bebouwing te verwachten is) dat de kans eerder klein is dat zich hier nog ongeschonden resten in de bodem bevinden. Om die reden wordt de potentie voor de periode vanaf de 16^e eeuw tot de nieuwe tijd als klein ingeschat.

Kennisvermeerderingspotentieel

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt, hoewel de huidige archeologische kennis toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd. Er is weinig geweten over het plangebied en de aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden. In de omgeving is nog maar weinig onderzoek gedaan, waardoor er weinig zicht is op de stadsontwikkeling in dit gedeelte van het historische Herentals.

Anderzijds is tijdens de bureaustudie en de terreininspecties gebleken dat deze percelen in het verleden al erg verstoord zijn door de bouw van de gebouwen in het begin van de 20^e eeuw, het slopen ervan in functie van de nieuwbouw die op de luchtfoto's uit 171 te zien zijn en het aanleggen van de kelders en kabels en leidingen. De kans op het treffen van intacte archeologische resten, of resten die nog min of meer intact zijn wordt als klein ingeschat. Verder archeologisch onderzoek in het plangebied zal met andere woorden nog maar weinig informatie kunnen opleveren. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt bijgevolg als klein ingeschat.

Aanbevelingen

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een gering potentie op het treffen van intacte archeologische resten. Rekening houdend met bovenstaande argumenten en de geringe kenniswinst, wegen de kosten voor verder archeologisch vooronderzoek niet op tegen de baten. Er wordt daarom ook geen verder onderzoek geadviseerd. Om deze reden is er ook geen programma van maatregelen geschreven.

6.2 Synthese voor niet-gespecialiseerd publiek

Er zijn voldoende argumenten om te stellen dat het plangebied zich in een archeologisch interessante zone bevindt, hoewel de huidige archeologische kennis toch nog als enigszins beperkt kan worden beschouwd. Er is weinig geweten over het plangebied en de aangrenzende terreinen, zodat onbekend is wat er zich hier aan mogelijke archeologische resten in de bodem kan bevinden. In de omgeving is nog maar weinig onderzoek gedaan, waardoor er weinig zicht is op de stadsontwikkeling in dit gedeelte van het historische Herentals.

Anderzijds is tijdens de bureaustudie en de terreininspecties gebleken dat deze percelen in het verleden al erg verstoord zijn door de bouw van de gebouwen in het begin van de 20^e eeuw, het slopen ervan in functie van de nieuwbouw die op de luchtfoto's uit 171 te zien zijn en het aanleggen van de kelders en kabels en leidingen. De kans op het treffen van intacte archeologische resten, of resten die nog min of meer intact zijn wordt als klein ingeschat. Verder archeologisch onderzoek in het plangebied zal met andere woorden nog maar weinig informatie kunnen opleveren. Het kennisvermeerderingspotentieel wordt bijgevolg als klein ingeschat.

Vanuit de bureaustudie kan geconcludeerd worden dat er voor dit terrein sprake is van een gering potentie op het treffen van intacte archeologische resten. Rekening

houdend met bovenstaande argumenten en de geringe kenniswinst, wegen de kosten voor verder archeologisch vooronderzoek niet op tegen de baten. Er wordt daarom ook geen verder onderzoek geadviseerd.

Literatuur

Geraadpleegde literatuur

Pluys, R., 2004: Tweehonderd jaar fortificaties te Herentals (1576-1775), *Historisch Jaarboek van Herentals XIV*, 27-66.

Rutte. R. & B. Vannieuwenhuyze, 2018: *Stedenatlas Jacob van Deventer. 226 stadsplattegronden uit 1545-1575 – Schakels tussen verleden en heden*, Bussum.

Vandegehuchte C., C. Fexer, M. Smeets, M. Coenen & S. Boels, 2007: *Archeologisch onderzoek van de Zandpoort te Herentals*, Tessenderlo.

Van Iseghem, K., 2004: Een stuk Herentalse stadsomwalling opgegraven. Noodonderzoek, *Historisch Jaarboek van Herentals XIV*, 5-25.

Van Ranst, E. & C. Sys 2000: *Eenvoudige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20.000)*, Gent.

Geraadpleegde websites

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>

<https://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://www.geopunt.be/>

www.cartesius.be

<https://geo.onroerenderfgoed.be>

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel/afbeelding
2018L35	1	kadasterkaart	aanduiding van plangebied op GRB	1:10.000	1:10.000	december 2018
2018L35	2	inplantingsplan	huidige situatie, plan met aanduiding kelders	nvt	nvt	december 2018
2018L35	3	foto's	situatiefoto's huidige toestand	nvt	nvt	december 2018
2018L35	4	foto's	situatiefoto's huidige toestand	nvt	nvt	december 2018
2018L35	5	foto's	situatiefoto's huidige toestand	nvt	nvt	december 2018
2018L35	6	inplantingsplan	nieuwe situatie	nvt	nvt	december 2018
2018L35	7	bouwplannen	nieuwe situatie	nvt	nvt	december 2018
2018L35	8	historische kaart	uitsnede uit kaart van Jacob van Deventer (1550-1654) met aanduiding plangebied	nvt	nvt	1550-1565
2018L35	9	historische kaart	uitsnede uit Frickxkaart (1744) met aanduiding plangebied	nvt	1:25.000	1744
2018L35	10	historische kaart	uitsnede uit Ferrariskaart (1771-1778) met aanduiding plangebied	nvt	1:10.000	1771-1778
2018L35	11	historische kaart	uitsnede uit Atlas der Buurtwegen (1841) met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	1841
2018L35	12	historische kaart	uitsnede uit Vandermaelenkaart (1845-1854) met aanduiding plangebied	nvt	1:10.000	1845-1854
2018L35	13	orthofoto	luchtfoto uit 1971 met aanduiding plangebied	nvt	1:5.000	1971
2018L35	14	orthofoto	luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding plangebied	nvt	1:3.000	1979-1990
2018L35	15	orthofoto	luchtfoto uit 2000-2003 met aanduiding plangebied	nvt	1:2.500	2000-2003
2018L35	16	orthofoto	luchtfoto uit 2018 met aanduiding plangebied	nvt	1:2.500	2018
2018L35	17	hoogtekaart	hoogteligging van plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II	nvt	1:25.000	december 2018
2018L35	18	bodemkaart	uitsnede tertiair geologische kaart met aanduiding plangebied	nvt	1:15.000	december 2018
2018L35	19	bodemkaart	uitsnede quartair geologische kaart met aanduiding plangebied	nvt	1:15.000	december 2018
2018L35	20	bodemkaart	uitsnede bodemkaart met aanduiding plangebied	nvt	1:10.000	december 2018
2018L35	21	bodemkaart	uitsnede potentiële erosiekaart met aanduiding plangebied	nvt	1:10.000	december 2018
2018L35	22	archeologische kaart	CAI-locaties in de omgeving van het plangebied	nvt	1:5.000	december 2018